

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi (ATA 122)

2.Ders

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA
ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ
DENEMELERİ

Dersin Hedefi

Bu hafta izlenecek konular ile devrimlere duyulan tepkiler nedeniyle ortaya çıkan olaylar ve çok partili hayata geçiş denemeleri, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulması, Şeyh Sait isyanı ve sonuçları, İzmir Suikastı girişimi, Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruluşu ve sonrası, Menemen Olayı, laik hukuk sistemine geçiş, yeni kanunlarla Anayasal değişiklikler, Türk Medeni Kanunu'ndaki değişiklikler, kadın hakları incelenecektir.

Dersin Hedefi

1. Devrimlere Duyulan Tepkiler Nedeniyle Ortaya Çıkan Olaylar ve Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri

- A. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
- B. Şeyh Sait İsyanı (13 Şubat-Nisan 1925)
- C. İzmir Suikastı Girişimi (Haziran 1926)
- D. Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos-17 Kasım 1930)
- E. Menemen Olayı (23 Aralık 1930)

2. Laik Hukuk Sistemine Geçiş

- A. Yeni Kanunlar
- B. Anayasal Değişiklikler
- C. Türk Medeni Kanunu'ndaki Değişiklikler
- D. Kadın Hakları

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

İstiklal Savaşı boyunca ülkeyi işgalden kurtarmak için birlik içerisinde çalışan bazı komutanlar ve milletvekilleri arasında savaşın sona ermesinden sonra devlet ve toplumun alacağı şekil konusunda fikir ayrılıkları çıkmaya başlamıştı. Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra bu fikir ayrılıkları daha da belirginleşmişti. Cumhuriyet'in ilanı ve Halifeliğin kaldırılmasına karşı olanlar, vatanın kurtuluşundan sonra eski düzene dönülmesi gerektiğini savunuyordu.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Cumhuriyet ilan edilmeliydi ancak dinsel esaslardan ve Hilafetten vazgeçilmemeliydi. Dönemin bir başka fikrine göre ise Cumhuriyet rejimine geçilmeli ancak geleneksel yapının bazı yeniliklerle sürdürülmesine devam edilmeliydi.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Aslında bu fikir ayrılıkları Lozan'daki barış görüşmeleri sırasında Meclis'te yürütülen siyasi mücadelede gün yüzüne çıkmıştı. II. Dönem TBMM'nin Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun listesinden oluşması daha homojen bir yapının oluşmasını hedeflemişse de gerek iç gerekse dış sorunların görüşülmesi sırasında güçlü bir parti içi muhalefet oluşmuştu.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924-3 Haziran 1925)

Cumhuriyet'in ilanı ve Hilafetin kaldırılmasında TBMM içinde görülen muhalefet, 1924 Anayasası'nın görüşülmesi ve kabulü sırasında da sürmüştü. İlk büyük tepki siyasal nitelikteydi. İstiklal Savaşı'nda büyük hizmetleri olmuş bazı kişiler, 1924 yılı Kasım ayı başında Cumhuriyet Halk Fırkasından ayrılarak 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını (İlerici Cumhuriyet Partisi) kurdular. 24 Kasım günü yapılan toplantıda Fırkanın genel başkanlığına Kâzım Karabekir Paşa, ikinci başkanlığa Rauf (Orbay) Bey, Parti Genel Sekreterliğine Ali Fuat (Cebesoy) Paşa getirildi; Refet (Bele) Paşa ve Adnan (Adıvar) Beyler de Partinin kurucuları arasındaydı.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının tüzüğünde yer alan ana maddeler şunlardı:

1. Türkiye Devleti halkın egemenliğine dayanan bir cumhuriyettir.
2. Fırka, özgürlük, liberalizm ve halkın egemenliğini esas alır.
- 3.Çıkarılacak yasalarda halkın ihtiyaçları, çıkarları, eğilimleri, çağın gereği ve adalet ilkeleri göz önünde bulundurulur.
4. Fırka, genel hürriyete şiddetle taraftardır.
5. Fırka, Anayasa'nın milletten izinsiz değiştirilmeyeceğini garanti eder.
6. Fırkamız, fikirlere ve dini inançlara saygılıdır.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Çok partili rejimin demokrasinin vazgeçilmez şartlarından biri olduğu fikrini taşıyan Mustafa Kemal Paşa yeni Fırkanın kuruluşunu memnuniyetle karşıladı. Ancak yeni Fırka kısa bir zaman sonra Cumhuriyetin ilanına ve Hilafetin kaldırılmasına muhalif olanların toplandığı bir merkez olarak rejimi tehdit edici bir unsur durumuna geldi. Fırkanın kurucuları yapılan yeniliklerin birdenbire değil, kendiliğinden zamanla olması gerektiği görüşündeydiler.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası "dinsel fikirlere ve dini inançlara saygılı" olacağı hükmüyle hükümetin laik uygulamalarını çarpıtmakta ve bu uygulamalara karşı muhalefeti beslemekteydi. Fırkaya mensup milletvekili sayısı 27 idi. Buna rağmen kısa bir zaman sonra yeni fırkanın muhalefeti Meclis dışına çıktı ve rejim için büyük bir tehlike oluşturmaya başladı.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Şeyh Sait İsyanı (13 Şubat-Nisan 1925)

Lozan görüşmeleri sırasında Türkiye-Irak sınırı çizilememiş ve sorunun çözümü konferans sonrasında yapılacak görüşmelere bırakılmıştı. Bu karar gereğince 1924 yılında Türkiye ile İngiltere arasında görüşmeler başladı. Ancak sorun çözülemedi. İngiltere, bir petrol bölgesi olan Musul'un Türk halkının Türkiye ile birleşme isteğini ve Türkiye'nin Orta Doğu'da kendisi aleyhine bir durum yaratmasını önlemeye çalışıyordu. İngiltere'nin amacı, sorunu Milletler Cemiyeti'ne götürmek ve Musul'u etkin olduğu Milletler Cemiyeti kararıyla Türklerden almaktı.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Şeyh Sait İsyanı (13 Şubat-Nisan 1925)

Bu niyet doğrultusunda Musul Meselesi taraflar arasında yapılan görüşmelerde çözülemeyerek Milletler Cemiyeti'ne götürüldü ve İngiltere'nin isteği doğrultusunda Musul Irak sınırına dahil edildi. Bu karar üzerine Türkiye askeri hazırlıklara başlamıştı.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin Musul Meselesi ile uğraştığı bir sırada Diyarbakır'ın Genç ilçesine bağlı Piran'da, bölge halkının dini ve etnik duygularını istismar eden Şeyh Sait'in önderliğinde bir isyan başladı. 13 Şubat 1925'te başlayan isyan yeni Türk devletine karşı ilk ciddi tehlike niteliğindeydi. Musul Meselesi'nin gündemde olduğu bugünlerde Türkiye'de iç karışıklığın yaşanması en başta İngiltere'nin lehine bir gelişme idi. Çünkü bu isyanın Türkiye'yi zayıflatacağı şüphesizdi.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

"Din elden gidiyor, Hilafeti ve Saltanatı geri getireceğiz, Doğu Anadolu'da hükümet kuracağız, İslam'ın ihyası için Şeyh Sait Cenab-ı Hak tarafından memur edildi." şiarıyla başlayan isyan, dini duyguları istismar edilmiş olan halk arasında kısa zamanda pek çok taraftar buldu. Hilafet yanlısı, Kürtçü bir ayaklanma niteliğinde olan Şeyh Sait isyanı İngilizlerin teşvikiyle Doğu illerinde etkili olmuş büyük bir ayaklanma şeklini aldı.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

İsyanı bastırabilmek amacıyla Hükümet Doğu'da bazı illerde bir ay süreyle sıkıyönetim ilan etti. Bu arada Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na ilave yapılarak dini siyasete alet etmek suretiyle dernek kurmak yasaklandı; bu derneklere girenler, söz konusu amaçlar doğrultusunda çalışanlar, devletin şeklini değiştirmek için iç güvenliğini sarsıp bozmak gibi faaliyette bulunanlar vatan haini sayıldı.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

3 Mart 1925'te istifa eden Fethi (Okyar) Bey Hükümeti'nin yerine kurulan İsmet Paşa Hükümeti hemen Takrir-i Sükun Kanunu'nu çıkarmış ve yine aynı tarihte biri isyan bölgesinde diğeri de Ankara'da olmak üzere iki İstiklal Mahkemesi kurmuştu. Bu sırada Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının programında yer alan bazı maddelerden faydalanmak isteyen birtakım şahıslar bulunduğu ve fırka mensupları tarafından yapılan propagandalarla halkın isyana teşvik edildiği gerekçesiyle Diyarbakır İstiklal Mahkemesi, fırkanın bölgedeki bütün şubelerini kapattı.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Nihayet 15 Nisan 1925 tarihinde isyan bastırılarak elebaşı Şeyh Sait ve 48 isyancı dini ve etnik kökenli bir devlet kurmak için zor kullanarak pek çok suçsuz vatandaşın ölümüne sebep oldukları, yağma ve hırsızlık yaptıkları gerekçesi ile mahkemeye verildiler.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

İki kişi hapis diğer isyancılar ise idam cezasına çarptırıldılar. Ankara İstiklal Mahkemesi'nin yaptığı araştırmalar sonunda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasında yapılan propagandalarda din ve dince kutsal sayılan değerlerin siyasete alet edildiği tespit edilerek 3 Haziran 1925 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile ülkedeki bütün şubeleriyle beraber Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatıldı.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Sonuç itibariyle Şeyh Sait Ayaklanması Musul'un 16 Aralık 1925'te Milletler Cemiyeti kararıyla Irak'a bırakılması sürecini hızlandırmış ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılması ise Türkiye'de ilk çok partili rejim denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştı.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

İzmir Suikastı Girişimi (Haziran 1926)

Yapılan devrimleri halka anlatmak amacıyla 1926 baharında Mustafa Kemal Paşa yurt gezisine çıkmayı planlamıştı. Programa göre 17 Haziran 1926 tarihinde İzmir'de olunacaktı. Şeyh Sait İsyanından sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılması nedeniyle Cumhuriyet Halk Fırkasına ve Gazi'ye karşı muhalefet artmıştı. İttihat ve Terakki Fırkasının bazı üyelerinin başını çektiği fikir ayrılıkları, şahsi çekememezlik ve kin duygularıyla beslenen bu muhalefet hareketi, Mustafa Kemal Paşa'ya bir suikast tertibine kadar işi ileri götürmüştü. Rize Milletvekili Ziya Hurşit Laz İsmail, Gürcü Yusuf ve Çopur Hilmi adında üç tetikçi ayarlayarak Gazi'ye İzmir'e geldiğinde yapılacak suikastın planlarını hazırlamıştı.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Tetikçiler Mustafa Kemal Paşa'nın arabasının geçerken yavaşlayacağı Kemeraltı'nda beklemeye başlamışlardı. Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'e gelişi bir gün ertelenince, suikast teşebbüsünün haber alındığından endişe eden Giritli Şevki kendini kurtarmak amacıyla durumu İzmir Valiliği'ne bildirdi. Saklandıkları yerlerde yakalanan suikastçılar her şeyi itiraf ederek, suçlarını kabul ettiler. Bundan sonra olayı soruşturan İstiklal Mahkemesi, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının ileri gelen yöneticilerinin tümünü tutuklamaya başlamış. Başbakan İsmet Paşa devreye girerek bazı tutuklamaları engellemiştir. Yargılamalar sonunda yurtdışında olan Rauf (Orbay) Bey gıyabında cezalandırıldı.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Mahkeme, İttihatçı ileri gelenlerinden Cavit Bey, Dr. Nazım ve Hilmi Beyler ile eski milletvekillerinden Şükrü, Halis Turgut, İsmail Canpolat, Rüştü, Ziya Hurşit, Hafız Mehmet, Sarı Efe Edip, Albay Arif'in yanı sıra, askerlikten emekli Çopur Hilmi, Rasim, Laz İsmail, Gürcü Yusuf, eski Ankara Valisi Abdülkadir ve Kara Kemal'i ölüm cezasına çarptırdı.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Mustafa Kemal Paşa, kendisine yönelik suikast girişiminin ortaya çıkarılması üzerine tavrını şu sözlerle ifade etmiştir. "Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır." Mustafa Kemal Paşa, İzmir suikast girişiminin kendi şahsında aslında Cumhuriyet'e yönelik olduğunu belirtirken, bu tür girişimlere rağmen Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza kadar yaşayacağını altını çizmiştir.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos-17 Kasım 1930)

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra demokrasiyi bütün ilkeleri ve uygulamalarıyla yerleştirmek isteyen Gazi Mustafa Kemal, 1930 yılında yeni bir çok parti denemesine girişti. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra 1930'a kadar tek partili, yani Cumhuriyet Halk Fırkasına dayanan bir yönetim sürdürülmüştü. Ancak 1930 yılında, dünyadaki ekonomik bunalımın Türkiye'ye sıçramasıyla artan yoksulluk ve sıkıntıların, tek parti rejiminden kaynaklanan ihmallerin bir muhalefet partisinin varlığıyla aşılabileceği inancıyla Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasına karar verildi.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Mustafa Kemal Paşa muhalefet fırkası kurma görevini;

"Sizin dostluğunuza, ahlakınıza, malumatınıza itimadım vardır. Mesele, memlekette cumhuriyetin şahısların hayatına bağlı kalmayarak kökleşmesidir. Siz bu işi üzerinize alabilirsiniz..."

sözleriyle yakından tanıdığı ve güvendiği eski başbakanlardan ve Paris Büyükelçisi Ali Fethi (Okyar) Bey'e verdi. Serbest Cumhuriyet Fırkası, 12 Ağustos 1930 tarihinde kuruldu. Başkanlığına Fethi (Okyar) Bey, genel sekreterliğe Nuri Conker, yönetim kurulu üyeliklerine de Ahmet Ağaoğlu, Tahsin Uzer, Mehmet Emin Yurdakul, İbrahim Haydar, Süreyya İlmen, Dr. Reşit Galip ve İsmail Bey getirildi.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Serbest Cumhuriyet Fırkasının muhalefet partisi olarak kurulmasındaki amaç artan hoşnutsuzlukların giderilmesini sağlamak ve hükümeti hem kusurlarını düzeltmeye, hem de ekonomik duruma yeni çareler aramaya sevk edecek bir kontrol sistemi yaratmaktı. Serbest Cumhuriyet Fırkası cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve laiklik esaslarına bağlı, liberalizmi ve kadınlara siyasi haklar verilmesini savunan bir fırka niteliği taşımakta idi. Yeni fırka özellikle Ege Bölgesi'nde büyük taraftar buldu ve teşkilatlandı.

DEVRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

1930 yılında yapılacak olan yerel seçimler dolayısıyla Fethi Bey'in yaptığı seçim gezilerinde halk, hükümet ve devrimler ile laiklik aleyhine gösteriler yapmıştı. Bu durum devrimlerin hayatiyetini sağlamak bakımından henüz bir muhalefet kurma zamanının erken olduğunu göstermesi açısından büyük önem taşıyordu. Serbest Cumhuriyet Fırkasının bir anda cumhuriyet ve devrimlere karşı olanların toplandığı bir parti haline gelmesi üzerine Fethi Bey, 17 Kasım 1930 tarihinde İçişleri Bakanlığına verdiği bir dilekçede yer alan "Fırkanın Gazi Hazretleriyle siyasi sahada karşı karşıya gelebileceği anlaşılmıştır.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Bu durumda kalacak siyasal bir kuruluşun varlığını parti kurucusu olarak korumayı ve sürdürmeyi yersiz buluyorum. Bu sebeple Serbest Cumhuriyet Fırkasının feshine karar verdim" sözleriyle partiyi kapattığını açıklamıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kendisini feshetmesiyle Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren çok partili hayata geçiş için atılan ikinci adım da başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Menemen Olayı (23 Aralık 1930)

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması bazı rejim düşmanlarına cesaret vermişti. Fethi Bey'in Ege Bölgesi'nde yaptığı gezi sırasında yapılan gösteriler ve yaşanan bazı olaylar rejim karşıtlarının umutlarını yeniden yeşertmişti. Fırkanın kapanmasının üzerinden bir aydan fazla bir zaman geçtikten sonra İzmir'in Menemen ilçesinde halkın dini inançlarının istismar edildiği yeni bir olay yaşanmıştı.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

Menemen Olayı (23 Aralık 1930)

On dört kişilik bir grup, Nakşibendi tarikatına mensup Derviş Mehmet önderliğinde sayılarını kısa sürede artırarak 23 Aralık 1930 günü "şeriat isteriz" sloganıyla isyan hareketine başlamıştı. İsyancılar, Derviş Mehmet'i mehdi ilan ederek halkı kutsal sancak altında toplayıp hükümeti ele geçirmek amacıyla Menemen'den Manisa'ya doğru yönelmişlerdi.

DEVİRİMLERE DUYULAN TEPKİLER NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN OLAYLAR VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

İsyancılara ilk müdahaleyi Menemen'deki 43. Piyade Alayı Kumandanlığında görevli öğretmen Yedek Subay Mustafa Fehmi (Kubilay) yaptı. Kendilerine kurşun işlemeyeceğini iddia eden asilerin açtığı ateşle yaralanan Kubilay ve iki mahalle bekçisi, isyancılar tarafından şehit edildiler. Askeri birliklerin olay yerine ulaşmasından sonra Derviş Mehmet ve adamları yakalanmışlardı. Ankara'da olayın duyulmasından sonra Mustafa Kemal Paşa, Kubilay'a yapılan suikastın Türkiye Cumhuriyeti'ne yapılmış bir suikast olduğunu ifade ederek ayaklanmayla ilgili adli kovuşturma başlatmıştır.

**Öğretmen Yedek Subay
Mustafa Fehmi Kubilay**

**İsyancılar :Giritli Derviş Mehmet,
Nalıncı Hasan, Şamdan Mehmet,
Sütçü Mehmet Emin**

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Haklar, hakikatler anlamına gelen hukuk, kavram olarak kanunların verdiği hakları ifade etmektedir. Hukuk aynı zamanda devletlerin birbirleri ve fertleriyle, fertlerin birbirleri ve devletle olan her türlü ilişkisini düzenleyen ve toplumun huzur ve güven içerisinde yaşamasını temin eden kurallar zinciridir. Bu nedenle, hukuk kurallarının daima toplumun ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi ve geliştirilmesi bir gereklilik arz etmektedir.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra kurulan Yeni Türk Devleti, dayandığı yeni ilkeler ışığında yeni hukuk düzenini kurma çalışmalarına başladı. Yeni Türk Devletinin hukuk düzeni, devletin benimsediği ilkeler doğrultusunda bir hukuk devriminin gerçekleştirilmesinden sonra kurulabildi. Türk Hukuk Devrimi ise, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren başlamış ve hemen hiç durmadan 1937 yılına kadar devam etmiştir. Hukukun, hayatın bütün kesimlerine yayılmış olması ve çok karmaşık ilişkileri içermesi, bu devrimin uzun bir süreç sonunda gerçekleşmesine yol açmıştır. Devletin kuruluşuyla başlayan süreç, devletin dayandığı ilkelerin pekiştirilmesi amacıyla hukukun üst organlarının ortaya çıkarılmasıyla devam etmiştir.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Yeni Kanunlar:

Devletin temel yapısını kurmaya yönelik olan devrimler ulusal egemenlik (milli hakimiyet) ilkesine geçişle birlikte başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde egemenlik Osmanlı ailesine aitti. 1876 yılında Meşrutiyet ilan edilmişse de son söz Padişah'ındı. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanında Meclis'in artan yetkilerine rağmen Padişah'ın egemenlik hakkı sınırlandırılmakla birlikte varlığını sürdürüyordu. Egemenliğin ulusa ait olmasının gereği ilk kez Amasya Tamiminde yer aldı.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılması, Mustafa Kemal Paşa'nın hedeflediği ulusal egemenliğe dayanan devletin kuruluşunun ilk aşamasını teşkil ediyordu. Ulusça kazanılan Büyük Zafer'den sonra ise ulusal egemenliğin tüm toplum tarafından benimsenmesi için eski devletin işlemez durumdaki kurumlarının kaldırılması gerekiyordu.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Ulusal egemenliğe dayanan yeni Türk devletinde Saltanatın varlığını sürdürmesi mümkün değildi. Bu nedenle 1 Kasım 1922'de Saltanat kaldırıldı. Yeni devletin idare şekli 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet, devletin adı da Türkiye Cumhuriyeti olarak ilan edildi. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından yaklaşık bir ay önce, 27 Eylül 1923 günü Neue Freie Presse muhabirine verdiği demeçte Mustafa Kemal Paşa:

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

«Yeni Türkiye Anayasası'nın ilk maddelerini size tekrar edeceğim. Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir. Yürütme kudreti yasama yetkisi milletin tek ve gerçek temsilcisi olan Meclis'te toplanmıştır. Bu iki kelimeyi bir kelimedede anlatmak mümkündür: Cumhuriyet...» diyordu. Cumhuriyet'in ilanı ile hedeflenen ulusal egemenliğe dayanan, çağdaş, ilerici ve demokratik hukuk devleti kurmak idi.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Hiç kuşkusuz, demokratik hukuk devletinin vazgeçilmez ön koşulu laikliktir. Ulusal egemenliğe dayanan devlet "Cumhuriyet" biçimini alınca, aslında sadece bir devlet başkanı niteliği taşıyan Halife son derece gereksiz bir duruma geldi. Öte yandan giderek kökleşmeye başlayan laiklik adımlarına karşı olanlar Halifeyi desteklemeye başladılar. Böylece Halifelik genç Cumhuriyet için bir tehlike durumunu aldı. 3 Mart 1924'te Halifelik kaldırıldı. 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanununun (Öğretim Birliği Kanunu) kabulü ile eğitim ve öğretim kurumlarının laikleştirilmesi yolunda büyük bir adım atıldı. Yine aynı tarihte Şeriye ve Evkaf Vekaletleri (Bakanlıkları) kaldırılarak yerine Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Böylece 3 Mart 1924 Kanunları ile laik hukuk devletinin kurulması yolunda en önemli üç adım atılmış oluyordu. Bundan başka 1 Mart 1926'da yeni Ceza Kanunu, 3 Mart 1926'da Hakimler Kanunu, 29 Mayıs 1926'da Kara Ticaret Kanunu, 13 Mayıs 1929'da Deniz Ticaret Kanunu, 8 Mayıs 1928'de Borçlar kanunu ve 24 Nisan 1929'da İcra ve İflas kanunu kabul edildi.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Anayasal Değişiklikler

Ulusal devlet, özgür vatandaş ve laik dünya görüşünün izlerini taşıyan 1924 Anayasası'nda laiklikle bağdaşmayan hükümler bulunmaktaydı. 1921 Anayasası'nda bulunan "Şeriat hükümlerinin yerine getirilmesi" hükmü 1924 Anayasası'nda da yer almaktaydı. Cumhuriyet'in ilan edildiği gün Anayasa'ya "Türkiye devletinin dini İslam dinidir" hükmü eklenmişti. TBMM'de Anayasa'yla ilgili olarak hazırlanan tasarının görüşmelerinde Mahmut Esat (Bozkurt) Bey, din ile ilgili hükümlerin Anayasa metninden çıkarılmasını ve din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını önermişse de Kâzım Karabekir Paşa buna şiddetle karşı çıkmıştı.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Dini hükümlerin Anayasa'da yer almasını şartların getirdiği bir zorunluluk olarak nitelendiren Mustafa Kemal Paşa, bu hükümlerin ilk fırsatta değiştirilmesi gerektiğini düşünmekteydi. Bu düşünceden hareketle 10 Nisan 1928'de 1924 Anayasası'nın çağdaşlık ve laiklikle bağdaşmayan bazı hükümleri değiştirildi. "Şeriat hükümlerinin yerine getirilmesi" ve "Türkiye devletinin dini İslam dinidir." hükümleri Anayasa metninden çıkarıldı. Milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı yeminlerinin sonundaki "Vallahi" deyimini ise "Namusum üzerine söz veriyorum." biçiminde değiştirildi.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

1924 Anayasası'nda ikinci büyük değişiklik, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi amacıyla 5 Aralık 1934'te yapıldı. Bu yasayla 30 yaşını bitiren erkek ya da kadın her Türkün milletvekili seçilebilmesine olanak sağlanırken, 1924 Anayasası'nda 18 olarak belirlenmiş olan seçmen yaşı da 22'ye çıkarıldı. Bakanlara yardımcı olarak Başbakanca meclis üyeleri arasından seçilip, Cumhurbaşkanınca onaylanarak göreve başlayan müsteşarlarla ilgili hükümler, uygulamada çeşitli güçlüklerle ve aksaklıklara yol açtığı gerekçesiyle 1937 yılında Anayasa'dan çıkarıldı.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Anayasa'da son büyük değişiklik, 5 Şubat 1937'de "6 Ok" ile simgelenen Atatürk İlkeleri'nin Anayasa'ya eklenmesiyle yapıldı. Bu eklemeyle Anayasa'nın 2. maddesi "Türkiye devleti, Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimcidir. Resmi dili Türkçedir. Başkenti Ankara'dır" şeklini aldı. 10 Ocak 1945 tarihinde "Teşkilatı Esasiye Kanunu" olarak anılan Anayasa'nın yalnızca "Anayasa" adını alması kararlaştırıldı. Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalarla dolu olan Anayasa metni de, vatandaşın kolayca anlayabilmesi için öz Türkçeye çevrildi.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

1950 seçimleri ile iktidara gelen Demokrat Parti, 1952 yılında Fuat Köprülü'nün öncülüğünde yapılan bir çalışmayla, 1945 Anayasası metnini yeniden 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu diline döndürdü. Kimi değişikliklerle 1924'ten 1960'a kadar 36 yıl yürürlükte kalan Cumhuriyet'in ilk Anayasası, yerini 27 Mayıs hareketinden sonra düzenlenen 9 Temmuz 1961 tarihli yeni Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na bıraktı.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Türk Medeni Kanunu'ndaki Değişiklikler

Bir ülkede yürürlükte olan hukuka "pozitif hukuk" adı verilir. Örf, âdet, anayasa, ceza kanunlarını da kapsayan pozitif hukuka dogmatik hukuk da denilir. Yürürlükte olan hukuka yol gösteren hukuk ise, "doğal hukuk" adını alır. Doğal hukukun amacı en mükemmele ulaşabilmektir. "Özel Hukuk" ve "Kamu Hukuku" ise, hukuk biliminin iki önemli alanını oluşturur. Özel hukuk, bireyler arasındaki her türlü özel ilişkiyi düzenler. Kamu hukuku ise devlet ve birey arasındaki ilişkileri düzenlemektedir.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Özel hukukun en önemli bölümünü, sosyal hayatın düzenlendiği "medeni hukuk" hükümleri oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti'nde medeni hukuk sistemli ve bütün yurttaşlara eşit olarak uygulanacak bir biçimde düzenlenememişti. Medeni hukuk, kişilik aile ve miras hükümleri sadece Müslüman yurttaşlara uygulanabilecek şekilde düzenlenmiş ve doğrudan İslam'ın ilk kaynaklarına bağlanmıştı. Bu nedenle değiştirilemez nitelikteydi. Medeni hukukun diğer hükümleri sayısız içtihatla dolu olduğundan, karma ve karışık bir tarzda düzenlenmişti. Batıdaki uluslar, aydınlanma dönemi ile birlikte medeni hukuklarını özenle oluşturmaya başlamıştı. Avrupa, 19. ve 20. yüzyılda yapılan medeni yasalarla pek çok ülkeye örnek oldu.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Osmanlı Devleti, Tanzimat Dönemi ile birlikte Batı'dan pek çok kanunu almaya başlamıştı. Ancak Medeni Hukuk alanında köklü değişimler yapılamadı. Zira sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde dini hükümlerden uzaklaşmak, bir İslam devletinin yapısına aykırı idi. Bu nedenle on binlerce içtihat gözden geçirilerek bir seçme yapıldı ve 19. yüzyılın ikinci yarısında sistemi bakımından modern bir "Mecelle" hazırlandı. Fakat bu yasa kişilik, aile, miras bölümlerini içermediği için yine de eksikti.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

En önemlisi Hanefi mezhebi hukukuna göre düzenlenmişti ve bir başka mezhebe mensup yurttaşlar Mecelle'deki hükümlerin kendilerine uygulanmasını istemeyebilirlerdi. Böylece Mecelle yetersiz, eksik ve bütün Müslümanlara hitap etmeyen bir Medeni Yasa olarak hukuk tarihimizdeki yerini aldı.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Mustafa Kemal Paşa, Mecelleyi düzeltmenin mümkün olmayacağı ve yeni bir medeni yasanın hazırlanmasının çok uzun bir zaman alacağı düşüncesiyle Batı medeni kanunlarından birini aynen almak yoluyla Türk Medeni Yasası'nın oluşturulması yoluna gitti. İsviçre Medeni Kanunu, Batı'da en son yapılan, laik ve akılcı bir yapıya sahip, pek çok soruna pratik çözümler getiren ve yargıya geniş yetkilerin tanındığı yapısıyla Türk Medeni Kanunu'na model oluşturdu. İsviçre Medeni Kanunu, Borçlar Kanunu ile beraber kabul edilerek 1926 yılı Ekim ayında yürürlüğe girdi.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Türk Medeni Kanunu, bir yurttaşlar yasası olup şeriata dayalı hükümlerin kaldırılarak yerine laik bir düzenlemenin getirilmesiyle oluşturulmuştu. Böylece devletin şer'î hukukla bağları kesilerek hukuk alanında bir devrim gerçekleştirildi. Laikliği esas alan yasaya göre evlenme bir devlet işi olarak değerlendirildi ve nikahın devlet adına yetkili belediye memurlarınca kısılması zorunlu hale getirildi. İsteyenler resmi nikahtan sonra kendi inançlarına göre dinsel tören yapabilecekti. Medeni Kanun ile ailede kadının hakları ile erkeğin hakları eşit düzeye getirildi.

LAIK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Evlenme, kadının bu evliliği kabul etmesi koşulu ile yapılabilirdi ve erkekler ancak bir kadınla evlenebilirdi. Bunun yanında yasa çocuğun dinsel eğitiminde anne-babayı yetkili kılmış ve ergenlik çağına gelen her kişinin istediği dini seçmekte serbest olduğu ilkesini getirmiştir.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Kadın Hakları

Kadın hakları, her şeyden önce insan hakları olarak ele alınmalıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilk maddesi "tüm insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşitliğini" ikinci maddesi de cinsiyet ayırımına karşı önlem alınması gerektiğini vurgular. Türk Devrimi'yle kadın hakları konusunda ülkemizde önemli gelişmeler yaşanmış, Türk Medeni Kanunu ile aile hukukunda kadın-erkek eşitliği büyük oranda sağlanmıştır.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Eski Türklerde kadın, erkekle aynı haklara sahipti. Orhun Kitabelerinde, Türk kadınından saygı ile söz edilmekte olduğu ve özellikle prenseslerin sosyal ve siyasal alanlardaki çalışmalarına değinildiği görülmektedir. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Türkler Arap ve Bizans toplumlarının etkisinde kalmış ve etkinin neticesinde kadın haklarında gerilemeler baş göstermiştir. İslâmiyet'in kabulünün ilk zamanlarında dahi Türk kadınının öğretmen ve hatiplik yaptığı, devlet idaresinde söz sahibi olduğu, şair ve hatta asker olarak görev aldığı bilinmektedir.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Ancak zamanla, Arap toplum yapısındaki kadın algısı Müslümanlığı kabullenen Türk toplumunda da etkisini göstermiş, kadınlar toplum içinde erkeğe göre oldukça pasif bir konuma itilmiştir. Bu anlayış, Türk kadınını peçe ve kafes arkasına mahkûm etmiştir. Bu dönemde inzivaya çekilmeye mecbur edilen kadının dünyası mahrem kabul edilip aile ilişkileri içinde sıkıştırılmış, eve kapatılıp çarşaf giymeye mahkûm edilen kadının toplum hayatındaki rolü önemli ölçüde sınırlanmıştır.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Osmanlı döneminde kadın, eğitim hizmetlerinden de yoksun bırakılmıştır. Ailede, erkeğin hukuksal ve sosyal üstünlüğü kadını iyice güçsüzleştirmiş, erkek, birden çok kadınla evlenebilme hakkına sahip olmuştur. Erkek, dilediği zaman tek taraflı bir irade ile eşini boşayabilme hakkını da elinde bulundurmaktadır. Miras hukukunda da kadınlar aynı ayrımcı anlayışın uygulamalarına mahkûm edilmiştir. Evlilik çağına gelmiş kız çocuklarına, erkek çocuklara nazaran, mirastan yarım pay alması hükmü getirilmiştir. Mahkemede kadın şahidin ifadesi, erkek şahidin ifadesinden değersiz kabul edilmiştir. Kadınlar ücretli çalışma hayatının da dışında tutulmuştur.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Osmanlı Devleti'nde Türk kadınının durumunun iyileştirilmesine yönelik düşünce ve hareketler Tanzimat'la birlikte gelişmeye başlamıştır. 1869'da kabul edilen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile okuma-yazma çağındaki tüm çocuklara kız-erkek ayrımı yapılmaksızın ilköğretim mecburiyeti konmuştur. Tanzimat döneminden sonra bazı orta dereceli okullarda kızların devamına izin çıkmış, bu amaçla özel kız okulları kurulmuştur. İlk kez 1908'de İstanbul'da kız çocukları için bir ortaokul açılmıştır.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Atatürk ilke ve devrimleriyle çağdaş Türk kadınının yaratılması yolunda önemli adımlar atılmıştır. Cumhuriyet döneminde başta eğitim alanında yapılan yeniliklerle kadınlara erkeklerle eşit eğitim olanakları sağlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında okuma yazma bilmeyen kadınların yüzdesi %90.19'dur. Atatürk: «kadınlarımız, erkeklerden daha aydın, daha feyizli, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar...» sözleriyle devletin kız çocuklarının eğitime verdiği önemi vurgulamıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimin merkezileşmesinden sonra kız çocuklarına ilkokul ile birlikte ortaokul, lise ve yüksek öğrenim görebilme imkânı sağlanmıştır.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Cumhuriyet döneminde hukuk alanında da Türk kadını için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Gazi Mustafa Kemal; «Siyasi ve sosyal hakların kadın tarafından kullanılmasının, beşeriyetin saadeti ve prestiji açısından gerekli olduğuna eminim» sözleriyle bu yolda yapılacak devrimlerin kadınlarla birlikte tüm toplumu ileri taşıyacağına olan inancını ifade etmiştir. 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile Türk kadınına temel hakları verilmiştir. Bu haklar şunlardır:

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

1. Erkeklerin birden çok kadınla evliliği yasaklanarak tek eşlilik hükmü getirilmiştir.
2. Boşanma konusunda karar yetkisi mahkemelere verilmiştir. Boşanmada kadın, erkeklerle eşit haklara sahip olmuştur.
3. Evlilik işlemlerinin resmi kayıtlar dahilinde, evlendirme memurlarınca yapılması öngörülmüştür.
4. Kadının vasiliği yasal güvence altına alınmıştır. Kadın mirasta eşit haklara sahip olmuştur.
5. Kadınlara, erkeklerle aynı işlerde çalışma ve eşit ücret alma hakkı tanınmıştır.

LAİK HUKUK SİSTEMİNE GEÇİŞ

Türk kadını, 1930 yılında belediye seçimlerinde, 1934 yılında ise milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Bugün, Türk kadını her türlü siyasal ve sosyal haklara sahiptir. Ve bu hakları yasal güvence altına alınmıştır.